

L'Inventari de l'antic Arxiu Notarial de Granollers (1903)

127

Ponències
Anuari del
Centre d'Estudis
de Granollers
2005

Una de les pèrdues documentals més importants que va patir Granollers i bona part de la comarca durant la Guerra Civil va ser la de l'Arxiu Notarial. Va ser saquejat i cremat la tarda del 4 de maig de 1937 a la casa de la plaça de la Corona on estava instal·lat.¹ L'únic que en resta d'aquell fons fonamental per a la història del Vallès és el «*Inventario de todos los protocolos, libros y papeles obrantes en el archivo general de la villa de Granollers*», fet pel notari arxiver Domènec Roca i Torruella, iniciat el 1902 i tancat el 20 de maig de 1903, que com a còpia fou dipositat a l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona. L'arxiver de l'arxiu esmentat, Laureà Pagarolas, ha escrit sobre aquell inventari: «... aquest és el cas, per exemple, de Granollers, amb tot el protocol anterior al 1935 cremat i que, en canvi, per ironies de la història ha conservat l'inventari de 1902, realitzat amb una cura i una bellesa formal certament extraordinàries».²

L'objectiu d'aquesta nota és donar a conèixer un document que, més enllà del valor que té com a registre d'un fons desaparegut, té una excepcional qualitat material, de realització, que reflecteix el caràcter i l'interès del seu autor. Havia arribat de notari a Granollers el 1878 i en realitat fou el segon notari arxiver amb nomenament oficial, ja que Manuel Pagès de Argemir, que fou el primer, morí el 1871 i el suplí com a interí Antoni Sagrera que moria el 1874 sense que es produís cap nou nomenament.

La llei de 8 de febrer de 1869 creava els Arxius Generals a les ciutats que eren cap de partit judicial, alhora que també creava el

¹ Vegeu José María MONTAGUT BORJA, «Noticia de un archivo destruido en Granollers», (ponència al Centre d'Estudis de l'Associació Cultural de Granollers, 7 de desembre de 1956) a *Ponències de l'Associació Cultural*, Barcelona, 1957, pàgs. 33-70.

² Laureà PAGAROLAS (coord.), *Els fons de protocols de Catalunya. Estat actual i proposta de sistematització*, Associació Catalana d'Arxivers (col. Textos, 05), Barcelona, 2005, pàg. 36.

càrrec de notari arxiver, que havien de custodiar tots els protocols que tenien més de trenta anys. La demarcació de Granollers fou establerta el 1866 i abastava les notaries de la ciutat mateixa, així com les de Caldes de Montbui, Cardedeu (suprimida el 1889), Castellterçol (suprimida el 1881) i la Garriga. El 1881 s'incorporava la notaria de Sant Feliu de Codines que fou suprimida el 1907. En aquells primers anys l'arxiu de Granollers va estar situat a la residència del notari corresponent i fou justament Domènec Roca qui es plantejà una localització fixa i en condicions per evitar els trasllats i el risc de pèrdues. Amb aquest objectiu comprava amb diners propis, el 1880, una casa a la plaça de la Corona, números 5 i 6, a la qual hi va haver de fer encara moltes reformes. Incloua a l'Inventari un apartat d'antecedents de l'arxiu i explicava que s'havia fet exprés per tal que fos aïllat de cuines, de xemeneies i amb prevencions en cas de guerra o d'aldarulls per tal de comptar amb «todos los prudentes y posibles medios de salvación». En una inspecció de l'arxiu de 1889 es deia que l'arxiu era una habitació àmplia, a la mateixa casa on aleshores residia Domènec Roca, i que per seguretat feia dormir una persona del servei a l'habitació del costat. Com a resultat d'aquella inspecció se li concedia per mèrits el nomenament de Caballero de la Real Orden Española de Isabel la Católica. Malgrat totes les prevencions, aquell arxiu, que tornava a estar a la casa on l'havia instal·lat Domènec Roca, també va ser víctima del desastre de la guerra.

Així doncs, l'arxiu es va anar configurant a partir de 1869 però fou amb el notari arxiver esmentat que va augmentar molt el nombre de volums dipositats, l'inventari de 1878 només tenia 62 fulls i el de 1903 en tenia 128. Amb tot, durant aquell període encara no s'hauria aconseguit la incorporació dels protocols més antics que hi havia en algunes de les notaries. Així mentre el primer de l'inventari de D. Roca era de 1534 amb l'arxiver Manuel Gatell i Solà, que el succeí entre 1914 i 1934, se'n dipositaren dels segles XIV i XV. Segons J.M. Montagut també hi havia alguns pergamins, el més antic dels quals era de l'any 1342. L'arxiu de 1889 tenia 1.457 volums, el 1921 n'hi havia 1645 i es diu que l'any 1937 se'n van destruir uns tres mil.

Pel que fa al «*Inventario de todos los protocolos ...*» de D. Roca, es tracta d'un volum mecanoscrit amb bona enquadernació, de 32,5 cm per 22,5 cm. La portada és d'estil modernista il·lustrada i pintada per l'arxiver mateix. Té un índex de quatre folis sense

Portada del «Inventario» dels protocols de l'Arxiu Notarial de Granollers de 1903 (Arxiu Històric de Protocols de Barcelona). Fotografia: Jaume Dantí.

Primera pàgina del «Inventario». Fotografia: Jaume Dantí.

numerar i el text amb cent vint-i-vuit folis numerats. A l'índex, així com a l'inventari pròpiament dit, les lletres capitals inicials reproduïen el caràcter cal·ligràfic dels antics escrivans i també estan pintades.

En una primera part hi ha l'inventari dels volums de l'arxiu per ordre alfabètic dels cognoms dels notaris (folis 1-101). De cada volum, però, només es descrivia l'any del protocol i el nombre de pàgines que tenia. Una segona part (folis 103-121) es refereix als testaments i codicils tancats, en aquest cas és l'inventari alfabètic dels cognoms dels testadors i codicilants de les carpetes que guardaven aquells documents que encara no s'havien oberts, també es feia constar la data i el nom del notari al qual s'havien entregat.

Acabat el cos principal, s'inclou a l'inventari una exposició dels antecedents de l'arxiu i del mateix arxiver (folis 122-125). És en aquest apartat on Domènec Roca manifestava el seu interès per aconseguir un edifici idoni per a l'arxiu i fins i tot adjunta un certificat de Josep Vila i Farrés, regidor i alcalde accidental de Granollers, en què es feia constar que el notari havia demanat mitjans per a la instal·lació de l'arxiu, ja que a la ciutat hi havia molt poques cases de lloguer en bones condicions, i que finalment en comprava una per vint mil pessetes, preu que es considerava exagerat, i encara hi va haver d'afegir el cost de la reforma. També incorporava l'acta de la visita del senyor Rafael de la Escosura, oficial de la Direcció General de Registres i del Notariat, del 9 de setembre de 1889, en la qual es reflectia la cura amb què el notari arxiver havia realitzat la seva tasca i fins i tot s'explicaven amb detall les característiques de les prestatgeries de l'arxiu i les mesures per evitar la humitat. Finalment, la preocupació arxivística d'aquell notari es feia també palesa amb l'encàrrec d'inventaris dels fons que es dipositaven i amb l'enquadernació dels protocols que ho requerien, de tot plegat en reproduïa les cartes de pagament.

El document acaba amb una «adición» dels protocols, llibres i papers que havien entrat en el darrer mes de gener de 1903, que es presentava igualment per ordre alfabètic dels notaris. Es tanca amb una rúbrica que donava fe que la còpia concordava amb l'original, que deuria quedar a l'arxiu de Granollers, signada el vint de maig de 1903. El final de pàgina està il·lustrat amb el detall pictòric d'unes flors liles.

El «*Inventario...*» és, doncs, un document de gran interès tant pel contingut com per la forma, alhora que reflecteix les qualitats del notari Domènec Roca. S'havien posat les bases d'un gran arxiu que els successors encara enriquirien amb la incorporació de protocols més antics. Sense punt de comparació en la forma, s'ha de subratllar la vàlua documental d'un quadern d'addicions a l'inventari fet per Manuel Gatell i Solà, del 7 de març de 1933, en el qual constaven nous protocols dels segles XIV al XVIII. Entre els darrers s'han d'esmentar els set volums de Francesc Simó (1360-1394) i els dels notaris del segle XV Bernat Julià, Jaume Matheu, P. Antich Mateu i Anton Benet Juan.

Van seguir com a notaris arxivers Felip Font i Torralbas, que només en va ser entre el 30 d'abril i el 13 d'octubre de 1934, i Josep M. Montagut Borja que ho va ser des d'aleshores fins a 1966. El nou arxiu notarial de Granollers, després de la destrucció de 1937, va tenir com a protocol més antic el del notari Josep Casellas Nobau, de Caldes de Montbui, de 1911.

La dissort ha fet que de l'antic Arxiu General de Protocols de Granollers només en resti el seu bellíssim inventari, del qual seria desitjable poder-ne tenir una còpia en facsímil a l'Arxiu Històric Comarcal. Justament per aquest buit irreparable esdevé fonamental l'estudi dels fons notariais de Granollers i d'altres poblacions de la comarca dispersos a l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, a l'Arxiu Històric de Sabadell, a l'Arxiu Històric Comarcal de Solsona o a l'Arxiu Històric Fidel Fita d'Arenys de Mar.

Jaume Dantí i Riu
Historiador